

Vzpomínka na rostlinného fyziologa, zvědavého člověka a čestného člena ČBS Bohdana Slavíka

Před dvěma lety v létě zemřel v požehnaném věku takřka čtyřiaředesátilet Bohdan Slavík. Ty dva roky, co uplynuly mezi jeho smrtí a touto vzpomínkou, jsou jen částečně důsledkem malé aktivity nebo dokonce nedbalosti editorů Zpráv a činovníků Botanické společnosti. Jsou taky vyjádřením určitého ostychu nás botaniků vůči tomuto člověku mimořádného formátu (opravdu; to není jen nekrologová hagiografie), který svým působením a vlivem několikrát zasáhl i do botaniky a ekologie.

O Bohdanu Slavíkovi existuje vzpomínková literatura (třeba moc hezký nekrolog-esej jeho životního souputníka Jana Krekuleho v Živě 6/2018), která dobře popisuje šíři zájmů jmenovaného. Jakkoliv vlastní obor jeho zájmu byla rostlinná fyziologie, zejména fyziologie vodního provozu a fotosyntézy (spíš fyziologie než biochemie bychom dnes řekli), zajímal se do hloubky o spoustu věcí, a hlavně chtěl věcem přijít na kloub. Chtěl věcem opravdu rozumět a nikdy se nespokojil s povrchním vysvětlením, ať se týkalo kterékoliv oblasti lidské činnosti a světa. Jeho vášeň pro poznání a porozumění byla příslovečná. Jak rád zmiňuje František Krahulec, málokdy se setkal s člověkem, který by se uměl tak dobře ptát. A ptal se do hloubky i do šířky, protože věděl, že porozumění není jen porozumění úzkému mechanismu nebo procesu, ale i porozumění souvislostem, v nichž se onen proces odehrává. A to se týkalo úplně čehokoliv; Franta (za jehož ředitelování byl Bohdan předsedou vědecké rady Botanického ústavu) mi potvrdil, jak mu Bohdan podstatně pomáhal ptaním se a rozebíráním problémů.

Měl jsem taky to štěstí, že v pozdních letech jeho života jsem se s ním občas setkával a měl možnost se přátelsky potýkat ve všemožných debatách. Většinou se netýkaly přírodních věd, jakkoliv v pozadí vždycky stála jeho přírodovědecká zvědavost a zkoumavý postoj ke skutečnosti. Jak ostatně zmiňuje v citované vzpomínce Honza Krekule, jednou jsme se přeli tak hlasitě, že celá řvoucí hospoda ztichla, zřejmě s údivem nad tím, že existují témata, která vedou lidské bytosti k tak vášnivému projevu. Přitom vášeň při přemýšlení se u něj typicky pojila s jakousi vnitřní noblesou; byl tolerantní, ale ne bezbřezě permissivní, respektoval názory druhých, aniž se zpronevěřoval svým, naslouchal, co druzí říkají, aby to pak kriticky zkoumal a v jejich optice zkoušel přemýšlet. Ne nadarmo byl čestným členem ČBS; Botanická společnost tím chtěla vyjádřit uznání člověku, jehož zájem se sice botaniky a ekologie dotýkal a měl pro ni porozumění, ale jehož význam meze jedné disciplíny dalece přesahoval.

Bohdanovou životní partnerkou byla botanička Jiřina Slavíková („Jiřinka“), dlouholetá pedagožka na oddělení geobotaniky v Praze v Benátské. Zatímco Bohdana osud zavál do Akademie (původně do Biologických ústavů a posléze do Ústavu experimentální botaniky), Jiřinka měla svým způsobem větší štěstí než on v tom, že mohla působit na univerzitě, jakkoliv tam zřejmě zažila mnoho politicky motivovaných ústrků, jichž on aspoň částečně byl v Akademii ušetřen. Nicméně Bohdan byl rozený učitel; to, že neměl možnost učit studenty svému způsobu kladení otázek a vášni porozumět, je ostatně jeden z velmi ilustračních příkladů toho, jak komunistický režim mrhal talenty lidí. Jiřinka ráda popisovala, jak vypadají jejich rána. Říkala (volně parafrázuju): „Ráno vstaneme, sedíme u snídaně a jíme. Bohdan si najde téma

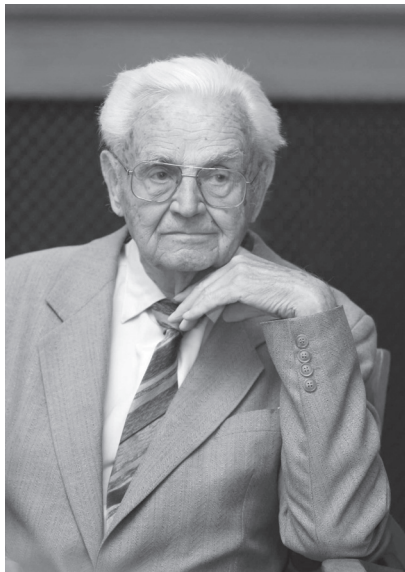

foto Stanislava Kyselová, AV ČR

a začne přednášet. Je deset a Bohdan přednáší. Je jedenáct a Bohdan stále přednáší...“ . Přitom jeho „přednášky“ nikdy nebyly souhrnem faktů; byly volným zřetězením problémů, tázání, zkoumání možných od-povědí a nastolování problémů navazujících – nemohu než říci, že radost poslouchat a reagovat. Klíčovým tématem jeho zájmu v pozdním věku byla evoluce v širokém smyslu slova; viděl, jak se věci proměňují, jak souhra náhody a nutnosti vytváří náš svět a jeho směřování do budoucna.

Jiřinka byla pro Bohdana taky jakousi spojkou se světem ekologie, která se sice vzpírá jednoduchým fyziologickým pokusům, ale to ji nečiní méně zajímavou; Bohdan je ostatně spoluautorem, právě s Jiřínou a také s Janem Jeníkem, dávné (a primárně ekologicky koncipované) práce o kotlíkové obnově lesa. Jeho vliv je určitě cítit i v učebnici Ekologie rostlin od Jiřiny Slavíkové. Byl taky vášnivým pěstitel a skalničkářem, který věděl, co jednotlivé rostliny potřebují a jak je ochočit (tady je ale třeba zmínit, že osud k němu byl laskav v tom, že na své chatě v Louňovicích měl doopravdickou přírodní kapavou skálu, kde mohl pěstovat Selaginelly, horské dříváčky, lomikameny a bůhvíco dalšího). Trápilo ho, když mu stáří bránilo se o ně starat tak, jak by býval chtěl – říkal (zase parafrázuji): „Mám v kartotéce 1000 lístků, ale je to spíš hřbitov než cokoliv jiného“.

Na závěr ještě jeden povzdech. Bohdan byl člověk velmi bystrého pozorovatelského talentu a člověk s velmi dobrou pamětí na fakta i souvislosti tak říkajíc sociální. Jeho postřehy o vědě byly informované, svěží a objevené, ať už se týkaly lysenkistických i nadšených let padesátých, uvolňujících se šedesátých a znovu glajchšaltujících let sedmdesátých. Mnohokrát jsme jej (např. s kolegy Echiem, Pavlem Kovářem a Frantou Krahulcem, jednotlivě i dohromady) přesvědčovali, aby svoje vzpomínky v tomhle směru dal nějakým způsobem na papír. Nechtěl. Nechtěl, protože se obával, že je příliš v zajetí jedné perspektivy a že nedokáže podat dostatečně vyvážený obraz, který by obstál před jeho kritickým duchem. V tom samozřejmě měl pravdu (ostatně jako skoro vždycky); nicméně nemůžu nelitovat, že tohle se nestalo.

„Osobnost rostlinné fyziologie a nepokojný myslitel“, jak jej hezky charakterizuje ve svém vzpomínkovém eseji Honza Krekule, odešla, a tak nám zbyly jen naše vzpomínky a inspirace. A za ty, Bohdane, moc děkujeme.

Tomáš H e r b e n